

DE KRUISVLAG IN TOP

ZENDINGSVERTTELBOEK
VOOR SCHOOL EN HUIS

UITGAVE VAN
FA H. H. KOK BZ
ZWOLLE

VAN MARSKRAMER TOT ZENDINGSORGANISATOR.

INLEIDING.

Modjo-Warno is het middelpunt en het glanspunt van de zending op Oost-Java, „de parel der Zendingsgemeenten,” zooals „Hedendaagsche Zending in onze Oost” het noemt (p. 26). Men vindt er o.a. een steenen kerk, een spaarbank, een ambachts-school, een kweekschool, een fröbelschool, 6 Inlandsche scholen met meer dan 1100 leerlingen, een Hollandsch-Indische school met een kleine 100 leerlingen en, vooral niet te vergeten, een groot zendingshospitaal met 4 hulpziekenhuizen, door Dr. H. Bervoets ingericht. De gemeente telt meer dan 3000 leden en is sedert een paar jaar geheel zelfstandig. Tot de filialen van Modjo-Warno behooren o.a. eenige gemeenten, die, evenals de moeder-gemeente, door onginning ontstaan zijn. Omtrent het tegenwoordig verkeer met Soerabaja enz. spreekt een kaart van Java duidelijk genoeg. We stellen daar tegenover, wat Jellesma aan zijn broer schreef, nadat hij in het voorjaar van 1851 verlof had gekregen er zich voorloopig voor een jaar te vestigen, wat het begin was van zijn vast verblijf te Modjo-Warno: „Van Soerabaja naar Modjo-Agoeng loopt een rijweg, maar dan gaat de weg 2 uur ver door het dichte bosch, waarin men vele wilde varkens, tijgers, wilde koeien, herten, apen, slangen en allerlei gevogelte vindt. 't Is een smal voetpad; gedurig moet men door kleine riviertjes. Daar onze buismeubelen niet alle door het bosch kunnen worden gebracht, omdat het voetpad tusschen de boomen door te nauw is, moeten wij al de groote stukken verkoopen. Het zal mij nu vooreerst moeite kosten, aldaar een huisje te bouwen van bamboe en riet.”

Toen Jellesma op zijn zendingsreis, die hij in 1848 met Ds. van Rhijn maakte om alle zendingsposten te bezoeken, ook dit gedeelte van Java bezocht, vonden zij hier een kleinen kring van menschen, die met het Christendom in aanraking waren gekomen. Twee personen hadden daarop invloed uitgeoefend. De eerste was Coolen, die het Christendom zooveel mogelijk in den Javaanschen vorm trachtte te gieten. De ander was Vader

Emde",¹⁾ die juist van de Javanen, welke tot het Christendom overgingen, eischte, dat ze afstand zouden doen van hun oude gewoonten en b.v. zelfs in haardracht en kleding zich naar de Europeesche opvatting zouden schikken.

Jellesma heeft, toen hij dezen post op zich had genomen, met tact de verschillende opvattingen weten samen te voeren in de goede richting.

Aan zijn toewijding, werkkracht en organisatie-vermogen is onder Gods zegen te danken de geheele vernieuwing, die dit gedeelte van het gelaat des aardrijks heeft ondergaan.

Hoewel er meer dan één levensschets van hem bestaat, o.a. een van Mevrouw Dornseiffen-Rutgers, verschenen in 1872 bij J. C. Wester te Leeuwarden, en een van Jonkvrouwe de la Bassecour Caen, Lichtstralen, 13e Jaarg., 5e en 6e afl. — vrouwen wij toch, dat zijn verschijning ook hier welkom zal zijn.

Hij werd geboren den 13en Mei 1816 te Hitzum in Friesland en overleed te Modjo-Warno den 16en April 1858.

Nadat hij in Aug. 1843 het vaderland had verlaten, heeft hij het nimmer weder betreden, doch is die 15 jaar onverpoosd in Indië werkzaam geweest.

'1 Was in Mei 1838, dat in de Nieuwe Kerk te Harlingen een bidstond gehouden werd. Ds. van IJsendijk sprak over de woorden: „Predikt het Evangelie allen creaturen.”

Onder anderen vroeg hij: „Is er misschien hier iemand, die zich opgewekt gevoelt om zelf de blijde boodschap aan de heidenen te brengen?”

Onwillekeurig wordt onze aandacht getrokken door een jongen man, die onafgebroken den spreker aankijkt en blijkbaar met alle inspanning luistert.

Heel eenvoudig is hij in zijn kleding, in geheel zijn voorkomen. Hij lijkt wel wat plomp, wat boersch. Na afloop van den dienst zien wij hem gaan naar de woning van Ds. Jentink. Hij dreuntelt een poos heen en weer. Hij durft niet goed aan te bellen, maar waagt het eindelijk toch.

Als hij op zijn verzoek om den dominee te spreken is binnengelaten, valt hij met de deur in huis en zegt:

„Dominee, ik wou wel zendeling worden.”

¹⁾ Zie over Vader Emde o.a. de levenbeschrijving van dezen „hologemaker van Soerabaja”, door J. H. van Weizen. Zendingsbureau, Oegstgeest.

Dominee kijkt z'n bezoeker aan met wat bevreemding en toch ook vol belangstelling.

Hij neemt hem, eenigszins aarzelend, mede naar z'n studeerkamer, waar bevreemding en belangstelling toenemen. Het binnenkomen, het plaats nemen op een stoel, het verlegen draaien met de pet toont zeer duidelijk, dat de late gast niet gewoon is bij dominees en dergelijke menschen aan huis te komen; en echter, dat open oog, dat openhartig voorkomen, 't interesseert Ds. Jentink in hooge mate. Zijn bezoeker is zoo nederig en toch, 't is een stoere Fries, daaraan behoeft ge niet te twijfelen: met een stelligheid, een vastheid, die toont, dat hij niet gemakkelijk zal wijken, staat hij en spreekt hij.

De man, die daar zoo zonder eenig vertoon dat hooge verlangen heeft te kennen gegeven, die zoo langzamerhand het Friesche zelfbewustzijn terugwint, nadat hij eerst wel wat onder den indruk van de hem zoo vreemde omgeving is gekomen, is een boerenknecht-lapjeskoopman-marskramer.

„Jelle, dominee, Jelle Jellesma. Mijn vader heette Eeltje en was schoolmeester te Hitzum.”¹⁾

„Geen vader meer, Jelle?”

„Neen, dominee; 'k was veertien jaren, toen vader stierf. Moeder was toen al elf jaar dood. Vader was weer getrouwd, en ik moest voor mij zelf zorgen, want er waren nog meer kinderen, en we zijn arm.”

„En hoe is dat gegaan, hoe kom je nu hier?”

„Ik was boerenknecht bij 'n Omke (oom) te Dongjum. Maar 'k mocht zoo graag lezen en leeren. Och, mijn beste, vrome vader had zoo gewild, dat ik ook onderwijzer werd. Maar 't kon niet, Dominee. De andere knechts lachten wel eens om mij, want ik hield niet van kaatsen en dammen en al die dingen, Dominee begrijpt mij wel.”

„Heel goed, Jelle, maar hoe kom je nu hier?”

„Kijk, Dominee, ik wou wat meer tijd hebben om wat beter te leeren, en daarom ben ik met het pak den boer opgegaan. 's Avonds kan je met je mars met ellewaren, garen en band en knoopen niet bij de boerin komen; en 's morgens

¹⁾ Men zoekte deze en volgende dorpen in de buurt van Franeker.

zoo heel vroeg ook niet. En zoo had ik meer tijd voor mij zelf. Bij familie in Leeuwarden had ik eens een zendingsblaadje gezien en toen bemerkte ik, dat er nog zooveel menschen zijn, die Jezus Christus niet kennen als den Weg ter zaligheid. Wat vond ik dat vreemd! En wat jammer! En als ik nu in Harlingen weer m'n mars vol kwam koopen en er was bidstond, dan ging ik er heen. En nu vanavond op den Zendingstond kon ik het niet langer uithouden. Dominee vroeg zoo, wie wat voor de zending over had. Geld heb ik niet, wat er overschiet is voor „Mem” en de broers, maar ik wil zelf graag zendeling worden.”

Eerlijk gezegd, Dominee Jentink zat er een beetje mee verlegen. Het oprechte verlangen sprak duidelijk genoeg, maar . . .

„Met het pak den boer op,” wat dat is? Wel, de boerderijen liggen zoo verspreid; treinen, autobussen, fietsen, trams waren er nog niet — 't was immers in 1838 — en zoo vonden velen hun bestaan, door met allerlei waren de boerderijen af te loopen: de „boltevrouw” (broodventster), de man met kruidenierswaren en de man met allerlei manufactures en vooral de „jenever-olie-koop”, die sterkedrank, olle, geneesmiddelen, zalfjes, geneeskundige kruiden enz. verkocht en desnoods ook een kies trok, — waren de meest voorkomende figuren. Ze hadden een sjouwerig leven, altijd bij den weg, door weer en wind, vaak den nacht in een hooiberg; toch altijd welkom, als menschen, die de nieuwtjes brachten, boodschappen meenamen enz.

En zulk een man, die daarvóór met mest- en hooivork en zeis heeft gewerkt, komt nu „gewoonweg” vragen om zending te worden.

Blijkbaar had hij zelf niet het minste begrip van hetgeen die wensch inhield: de begeerte „naar de heidenen” te gaan, ja, maar 't hoe en wáár en wat, dat bad hij zich zelfs niet bij benadering ingedacht.

Ds. Jentink sprak met hem over de moeilijkheden, die zich zouden voordoen, maar Jellesma kwam met aigehcele toewijding en Jellesma was een Fries — dominee mocht praten, wat hij wilde, onverzettelijk stond hij in zijn begeerte.

Welnu, dominee wilde wel eens probeeren, of het hem ge-

heel ernst was, ook als hij voor moeilijkheden kwam te staan. Jellesma kreeg een boek mee met de boodschap: „Ge moet mij de volgende week maar eens vertellen, wat er in staat.”

Jellesma kwam terug na acht dagen en leverde het bewijs, dat hij goed studeeren kon, want hij wist heel netjes en heel precies te zeggen, wat hij gelezen had. Ds. Jentink stond er over verbaasd, want die man had bij zijn moeilijk dagwerk zich geheel alleen moeten redden bij het voor hem zoo vreemde werk van studeeren. Nu sprak Ds. Jentink over hem met een ambtgenoot, Ds. Cool, en deze twee mannen hebben den arbeid begonnen om den edelsteen te slijpen, die nog allen glans en vorm miste.

Jellesma vestigde zich weder te Hitzum, woonde bij zijn tweede moeder in, werkte voor zijn brood en studeerde in zijn vrijen tijd. Zijn studeerkamer was dikwijls de kerk, hoe koud het daar soms kon wezen, maar in de kleine woning met het groote huishouden vond hij geen rustig plekje voor de studie.

Telkens trok hij naar Harlingen, waar Ds. Jentink en Ds. Cool hem „les gaven,” om het zoo maar te noemen, en naar Achlum, naar Ds. Hellema, bij wien hij had geleerd voor zijn belijdenis en die hem nu ook verder onderwees in de kennis van den Bijbel en de geloofsleer.

Gelukkig had hij een sterk lichaam, want zonder dat zouden ook een goed hoofd en een ijzeren wil niet tot het doel hebben geleid.

Behalve de Zending van de Broedergemeente was er toen in ons land geen andere Zendingsvereniging dan het Nederlandsch Zendelingennootschap te Rotterdam. Aan het Bestuur daarvan was reeds meerdere malen over Jellesma geschreven, en eindelijk was het zoover, dat hij naar Rotterdam kon gaan om daar examen af te leggen.

't Was een heele reis van Harlingen naar Rotterdam in den tijd, toen er nog geen stoomhooien en spoortreinen waren! Maar onze reiziger kon het goedkoop, dan wij het er nu zouden afbrengen. Van de f 20 reisgeld bracht hij nog f 9 terug. Hoe had hij alles ontbeerd om toch maar geen cent meer uit te geven dan 't allernoodzakelijkstel!

Met hoeveel moed en geloofsvertrouwen ook ondernomen,

werd toch deze Rotterdamsche tocht een groote teleurstelling. Hij kwam met een schrijven terug van de bestuurders van het Genootschap, waarin ze hunne verwondering er over uitspraken, dat men *zoo iemand* naar Rotterdam had gezonden, die heelemaal geen aanleg bezat, en volstrekt ongeschikt was.

Wij moeten ons daarover niet te zeer verwonderen. Jellesma was uit z'n aard verlegen; hij was door het onderwijs van Mevrouw Jentink wel wat op de hoogte gekomen van nette manieren, maar besepte toch onwillekeurig, dat hij veel te kort kwam, zoodat hij zich niet op zijn gemak gevoelde in een anderen kring dan de boerenarbeiders — heele beste menschen, maar ja, nu eenmaal wat anders dan de Rotterdamsche examinatoren —; hij had van jongs aan alleen plat Boerenfriesch gesproken, en drukte zich nog niet gemakkelijk in het Hollandsch uit — kortom, hij was zoo in de war geraakt, dat hij ternauwernood had geweten, wie de twee eerste menschen waren geweest, en misschien dat ook niet eens. En die zou zendeling moeten worden!

Neen, men had er daar in Harlingen niet den rechten kijk op gehad, 't was zonde van de reiskosten!

Jellesma was de eerste om te erkennen, dat hij zelf aanleiding had gegeven tot zulk een hard oordeel. Neen, de heeren badden gelijk: hij had hun een indruk gegeven, die zoo ongunstig mogelijk was

Maar — en de „standfries" toonde zijn aard, — maar toch was hij zóó niet als men hem in Rotterdam had gezien, en toch gaf hij het niet op.

„Weet ge wat," zeide Ds. Jentink, „zendeling worden zal dan niet gaan, maar we zullen je helpen en godsdienstonderwijzer te worden, dan behoef je geen boerenarbeider te blijven of met het pak te loopen."

Als hij dacht, daarmede zijn leerling tevreden te stellen, vergiste hij zich volkomen. „Neen, dominee, dat niet; 't is mij niet te doen om 'n meneer te worden, maar zendeling en niets anders. Kan dat niet, dan blijf ik, wat ik ben."

Ds. Jentink en Ds. Cool overlegden samen en gevoelden zich versterkt in de overtuiging, dat zij nog eens een poging moesten wagen, maar dan nog heter voorbereid.

Ds. Adama van Dongjum, die zeer goed Maleisch kende, daar hij plan had gehad om als predikant naar Oost-Indië te gaan, werd in den arm genomen. Deze vond in Jellesma een heel buitengewonen leerling. Eens had hij de opmerking gemaakt, dat het toch zoo gemakkelijk zou zijn, als men 't heele woordenboek uit het hoofd kende. 'n Week of zes later verzocht zijn discipel hem om de proef te nemen; eerst begreep zijn leermeester niet, welke proef hij bedoelde, maar tot verbazing van Ds. Adama, die 't zoo letterlijk niet had gemeend, bleek Jellesma het geheele Maleische woordenboek van Roorde en Eijzinga van buiten te kennen.

Gedurig werden proeven van Jellesma's vorderingen naar Rotterdam gezonden: een zendingspreek, het „Onze Vader" in het Maleisch met Arabische letters geschreven, enz.

In overleg met het Bestuur van het Zendelinggenootschap, werd hij geheel huisgenoot van Ds. Adama, zoodat deze, en ook niet weinig zijn echtgenoot, aan de opvoeding van dezen drie en twintig-jarige geheel konden arbeiden.

't Rotterdamsche bestuur zond ook boeken en zelfs geld om 't hem wat gemakkelijker te maken. Men begreep, dat er toch misschien wel een goed zendeling in Jellesma zat.

Ook Mevrouw Jentink had hem reeds op allerlei dingen opmerkzaam gemaakt. Doch hij leerde gemakkelijker de lessen van de Dominees dan van de Mevrouwen. Hij mocht maar niet zonder kloppen de kamer binnenkomen, niet zoo maar op een hoek van een stoel gaan zitten met de pet nog op, of in de handen meegenomen; niet er naar mee heen en weer zitten draaien onder 't praten.

Wat weet men in een boerenschuur van aan de deur kloppen, van z'n pet of hoed in de gang aan een kapstok hangen, van voeten vegen, van netjes en toch ongedwongen aan tafel en in gezelschap zitten? En wie daarvan niets weet, kan zich zoo ongemakkelijk gevoelen, als hij in een kring van meer maatschappelijke beschaafdheid komt. En dat maakt zoo linksch, zoo onbehoefden en verlegen. Jellesma moest dat leeren en nam de lessen, die de domineesvrouwen hem gaven, alsof ze met een kleinen jongen te doen hadden, geduldig en dankbaar aan en profiteerde er van.

Al bleef hij de uiterst bescheidene, de schroom werd overwonnen en hij kon naderhand zonder bezwaar een bezoek bij een Resident op Java brengen, wat Mevrouw Jentink hem wel eens als een schrikheeld had voorgehouden.

En eindelijk, in 1851, trok hij nog eens naar Rotterdam.

Nu ging het beter dan den vorigen keer. Jellesma werd toegelaten en in het Zendingshuis opgenomen. Dit was toen nog maar kortgeleden geopend: 't huis, waar degenen, die voor zendingel worden opgeleid, geheel met elkander samen wonen.

Nu is dat te Oegstgeest, de groote Zendingschool, thans 't groote middelpunt van den zendingsarbeid. Onze Koningin heeft door haar belangstelling en steun een belangrijk aandeel in de stichting er van gehad.

Jellesma bleek weldra de andere leerlingen te overtreffen; zijn hoogere leeftijd, zijn uitgebreide voorstudie, maar ook zijn uitnemende aanleg waren daarvan de gelukkige oorzaken.

Slechts twee jaar behoeft hij in het Zendingshuis te blijven; den 10en Aug. 1843 reeds voer hij uit, na een hartelijk afscheid van zijn familie en innig geliefde vrienden ook in Friesland. De reis duurde wel wat langer dan nu: na 94 dagen zette Jellesma te Batavia voet aan wal; 9 Maart 1844, zeven maanden dus na zijn vertrek uit Nederland, landde hij op 't eiland Ambon.

Zijn kort verblijf te Soerabaja, waar hij „Vader Emde" leerde kennen, zijn reis naar Ambon, waarbij hij schipbreuk leed en maar ternauwernood ontkwam, wij gaan het maar voorbij. Eigenlijk was hij voor Ambon bestemd, maar zijn weg liep nu eenmaal niet rechtuit volgens onzen blik op de zaken; hij ging naar de Noordkust van Ceram, dat woeste, afgelegen eiland, waar hij zich vestigde te midden van een groepje Europeanen van het fort, wat Mohammedanen, en enkele in het gebergte verspreide Alfoeren — heelemaal geen zendingspost, zooals hij zich dien had voorgesteld.

Ziet ge dien man daar heen en weer loopen met groote stappen in de voorgalerij van zijn eenvoudige woning? Hij heeft een brief in zijn hand, die blijkbaar zijn denken vervult.

Ge herkent hem wel, al is hij bruin gebrand door de Indische zon. 't Is Jellesma, in grooten tweestrijd.

Wat is er gebeurd? Wat houdt hem zoo geheel bezig?

Ach, dat ook 't verkeer in dien tijd zoo gebrekkig en de telegraaf nog niet uitgevonden was! Anders zou het zóó niet zijn gegaan, maar beter! — Beter? — *God* weet het beter. Dát heeft Jellesma al meer ondervonden, maar hij moet het nog eens leeren, en nog eens weer, en als hij zijn les eindelijk kent en zijn eigenlijke school heeft doorloopen, dan roept *God* hem thuis.

Maar — wij loopen onze geschiedenis vooruit.

Zie, hij gevoelde zich daar op Ceram heelemaal niet op zijn plaats, zooals wij zeiden, en na eenigen tijd schreef hij daarover aan het Bestuur van het Ned. Zend. Genootschap. Die brief kwam na vele maanden te Rotterdam; daar werd overlegd, welke plaats men Jellesma zou opdragen en men meende een prachttak voor hem te hebben gevonden. Er was ni. besloten, dat Ds. van Rhijn al de zendingsposten in Indië zou bezoeken en van zijn persoonlijke bevindingen het Bestuur van het Genootschap verslag zou doen, opdat het des te beter over alles kon oordeelen. En nu was het zeer gewenscht, dat iemand hem vergezelde, sterk van lichaam, goed op de hoogte met het Maleisch, reeds eenigszins gewend aan de tropen, bovenal 'n man vol van liefde tot de zending — zie, daarvoor was Jellesma als geknipt en men zou hem er stellig een genoeg mee doen ook. Hij ontvangt de opdracht om naar Soerabaja te gaan en daar te wachten op nadere berichten, waaruit zal blijken, waar hij Ds. van Rhijn kan ontmoeten.

En dien brief heeft hij nu in de hand, dien brief, die ook al weer vele maanden reis achter den rug heeft; en door dat schrijven wordt hij in zoo groote moeilijkheid gebracht?

In die anderhalf jaar tusschen 't verzenden van zijn mistroostig schrijven en 't ontvangen van deze zoo eervolle opdracht is er heel wat gebeurd, Jellesma is de bergen op en de bosschen ingegaan.

„Het weder“, dus verhaalt hij van een tochtje op Ceram in zijn dagverhaal van 1 November '44 tot 20 Juni '45, „was schoon; de weg liep langzaam, kronkelend tusschen het ge-

boomte naar boven. Wij doorwaadden op één dag vijf maal een tamelijk snel stroomende rivier, op den volgenden dag zes à zeven maal, en gingen door tal van beekjes, waarvan vele meer slijk dan water bevatten. Een omgevallen of half vermolnde boom diende ons tot eene soort van brug. Onze teerkost bestond uit scheepsbeschuit, gedroogd vleesch en sagomeel, met water aangelengd. Eenige hoenders en kokosnoten waren te onzer beschikking. De terugreis ging voorspoedig, behalve dat de kapitein der soldaten van het fort, die ons vergezelde, door eene vergiftige slang gebeten werd."

Jellesma, die niet te vergeefs het voortreffelijk onderwijs in het ziekenhuis te Rotterdam genoten had, schrijft: „Ik bond oogenblikkelijk een band van boomschors boven de wonde van het been, daarop drukte ik de wond goed uit, en wreef die in met buskruit; ik gaf hem een teug brandewijn, dien ik voor regen en natte kou meegenomen had. De patient had eene aandoening van koorts, die vergezeld ging met braken, dat zich den volgenden dag herhaalde. Tot nog toe hebben zich geen schadelijke gevolgen vertoond, en koester ik de hoop, dat hij geheel herstellen zal. 't Zou voor mij een groot verlies geweest zijn, indien hij aan de gevolgen van den slangenbeet gestorven was, daar ik veel dienst van hem had in den omgang met de Alfoeren; geen andere zou zijn plaats kunnen of willen vervangen. Daarenboven zouden de Mohammedanen, indien hij gestorven ware, bang geweest zijn en gelooven, dat de dood van den kapitein eene straf van God en eene afkeuring van den arbeid des zendelings was.

Zalig, dat mijn Verlosser en Koning over alles regeert. Wil hij een Mohammedaan, die tot nog toe zijn eigen voordeel gezocht had, in den dienst voor zijn koninkrijk gebruiken, dan kan geen slangenbeet hem aan mij ontrukken."

Hij heeft de menschen opgezocht op zulke vermoeiende reizen, en heeft ze weten over te halen, ten minste enkelen, om zich bij elkander te vestigen, dan zullen ze van hem allerlei leeren: 't bebouwen van den grond, het aankweken van vruchten, den rijstbouw, het maken van prauwen en vischnetten; bij dat alles zal de goeroe, dien hij van Ambon ontvangt, hem behulpzaam zijn.

Bij den mond van het riviertje Isal zullen ze samen wonen in een zoogenaamde negorij, die door Jellesma Damey, Vredestad, werd genoemd. Zij moesten afstand doen van het afgrijselijk koppensnellen, van de afschuwelijke gewoonte om slangenvleesch te eten, zij moeten althans eenige kleeding dragen — zoo waren er enkele afspraken gemaakt. En 't gelukte wonderwel. Natuurlijk niet zonder veel moeilijkheden en tegenstand, maar 't gelukte. Na verloop van tijd hebben zich een 150-tal Alloeren aan Jellesma's leiding overgegeven. Ze zijn nog heidenen, maar toch is reeds het hart van enkelen ontsloten, en de zendeling heeft nu alle gelegenheid om het Evangelie te brengen. Zijn post zal zich uitbreiden, telkens komen anderen zich aanmelden en toestemming vragen om zich aan te sluiten . . .

En nu komt die brief.

Wat zal hij doen? Deze menschen, die op hem vertrouwd hebben en hun verblijf hebben verlaten om zich te Damey te vestigen, in den steek laten? Is hier niet een moedgevend begin van een echten zendingsarbeid? Zal niet, als hij hen aan hun lot overlaat, het vertrouwen in elken blanken pandita een schok ontvangen, die noodlottig is?

Maar hij besluit, gehoorzaam te zijn, en hij gaat naar Ambon en vandaar naar Soerabaja. Er is vanaf Ceram op dat oogenblik wel geen gelegenheid, maar in een zelfgetimmerde prauw steekt hij over en komt tot veler verbazing behouden te Ambon aan.

Wat er van Damey geworden is? Van de vestiging zelf niets. Alleen wordt de mond van de Isal nog de Kali Pandita genoemd. Welke vrucht Jellesma's prediking gehad heeft voor de harten van de Alloeren op Ceram, wie zal het zeggen?

Dit is zeker: Jellesma heeft hier veel geleerd, dat hem moest vormen tot zijn roeping, en dat Ds. Jentink, Cool en Adama en de leeraren te Rotterdam hem nooit zouden hebben kunnen leeren: het practische ingrijpen in het leven van den Inlander; Jellesma was nog op school geweest.

Nog vóór zijn reisgezel, de heer Van Rhijn, te Batavia aankwam, was Jellesma daar reeds, en nu ving een reis aan van ongeveer anderhalf jaar. 't Is ondoenlijk er een beschrijving

van te geven. Alleen enkele bijzonderheden. De Gouverneur-Generaal, die het doel kende en wiens bescherming was gevraagd, zeide hun vrije postpaarden toe over geheel Java, zoover althans die postinrichting bestond, de beste manier van reizen, toen er nog geen sporen enz. waren.

't Was goed, dat Jellesma onderwijs van Mevrouw Jentink en Mevrouw Adama had gehad, want behalve bij den „Grooten Heer" moest hij b.v. bezoeken medemaken bij den Keizer der Vorstenlanden te Soerakarta en bij menigen Resident. Dat geschiedde in Indië met veel deftigheid, en meestal is 't nog zoo. Jellesma hield niet van al die statie, maar hij kon toch in die hooge kringen een goed figuur maken, wat nog al wat zegt voor een ex-boerenarbeider-lapjeskoopman.

Het eigenlijke doel der reis was wel niet het vestigen van een eersten zendingspost op Java, maar dat was wel een der belangrijkste gevolgen, en wij kunnen daaruit zien, hoe God alleen den rechten weg weet.

De weg, dien onze reizigers hadden af te leggen, leidde van Batavia door Cheribon, Semarang, Kedoe, Djokjokarta, Soerakarta, naar Soerabaja; vervolgens naar de Minahassa, naar Ambon, Timor en Rotti. Teruggekomen in Batavia, brachten zij nog een bezoek aan de Christelijke gemeente te Depok, ongeveer 17 uur van de hoofdstad, en namen den 1en Februari 1848 hartelijk afscheid van elkander, daar Ds. Van Rhijn naar het vaderland terugkeerde.

Van Rhijn had, toen zij te Semarang vertoefden, getracht daar een hulp-zendinggenootschap te stichten — 't mislukte; aan den Resident van Kedoe gaven zij den wensch te kennen, in het heerlijke en gezonde middelpunt van Java, Magelang, een zendingspost te mogen vestigen — de moeilijkheden waren te groot. Den eigenlijken arbeid moest Jellesma vinden te Soerabaja, of eigenlijk te Modjo-Warno.

Te Soerabaja ontmoette hij „Vader Emde" weer, tot groote wederzijdsche blijdschap. Hier ontdekten de beide reizigers, dat er in den omtrek, in vele dorpen om de stad verspreid, een vrij groot getal Javaansche Christenen woonden. Onmogelijk konden de weinige predikanten van Soerabaja aan deze verstrooid wonenden de noodige zorg besteden. Hier was de

hulp van een zendeling onontbeerlijk, van iemand, die er zich geheel aan kon geven en zooveel doenlijk een grooten zendingspost kon vestigen. Wij begrijpen, dat de gedachte daaraan Jellesma niet meer heeft losgelaten; dát was een taak naar zijn hart en Damey was zijn leerschool geweest.

Maar eerst moest hij verder naar de Molukken, en dan . . .

Op dat laatste deel der reis, op Ambon, begroette hij weer, na lange afwezigheid, zijn bruid, Susanna Bär, dochter van een zendeling. Haar meenemen mocht hij nog niet; vader wilde, dat hij eerst een vaste plaats van vestiging zou hebben. Stellig had de vader gelijk, maar 't was hard, al wederom afscheid te moeten nemen voor wie wist hoe langen tijd. Het leven van den zendeling is vol moeilijkheden!

Maar toch, deze groote wensch werd vervuld, toen hem door de Regeering werd toegestaan, zich te Soerabaja te vestigen. Het Bestuur van het Genootschap achtte hem voor dezen post uitermate geschikt. Wel moest hij zich volgens Regeeringsvoorschrift aanvankelijk beperken tot Soerabaja en naaste omgeving, maar: Java voor Christus! was zijn leus, en in de weinige jaren, die God hem nog heeft gespaard — hij was nauwelijks 42 jaar oud, toen hij stierf — heeft hij een reuzenarbeid verricht en den grondslag gelegd voor de „Parel der zendingsgemeenten,” die wij in het begin noemden.

In 1851 vond de Resident goed, dat hij te Modjo-Waronging wonen en werken. 't Was een jonge dessa, aangelegd te midden van een oerwoud. Een Christen-Javaan, Abisaï, had hier het eerst de bijl aan den wortel der boomen gelegd. Juist hier, waar volgens de inboorlingen de booze geesten in zoo grooten getale woonden. Abisaï had een paar oude afgodsbeelden aan de posten van zijn staldeur gespijkerd, als teeken van zijn onvermoeiden strijd tegen het bijgeloof en den afgodendienst.

Wij halen de woorden aan van J. Craandijk uit „Het Zendingengenootschap in zijn willen en werken”: „Waar eeuwen lang de doodsche stilte heerschte van het tropische bosch, slechts afgewisseld door het kletteren der regendroppelen en het vallen van takken en bladeren, het sissen van een slang of het gehuil van een tijger, daar klonken nu voor 't eerst

menschenstemmen en onder het knetterend geluid der vlammen vielen een voor een de woudreuzen ter neer."

De reis er heen ging met groote moeilijkheden gepaard; de afstand is ongeveer 5 uur gaans, welke men nu gemakkelijk in een paar uur aflegt met de stoomtram, maar toen was het een tocht van belang.

Al hun grootere meubels moesten ze verkoopen, omdat ze langs de boschpaden niet waren te vervoeren. En hun huisje was ook zoo klein. 't Was van bamboe en is als een merkwaardigheid lang bewaard; voor 20 jaar ten minste bestond het nog ¹⁾.

Een gedeelte van de reis ging met een prauw, daarna in een kar met ossen bespannen, twee dagen lang, dikwijls door kleine riviertjes heen.

Men zeide, dat de weg onveilig was, omdat er tijgers zelfs overdag zich vertoonden. Maar de reizigers lieten zich niet afschrikken. De dappere echtgenoot van Jellesma zeide: „God wil, dat wij er zullen arbeiden, en Hij zal er ons dus veilig heengeleiden.“

Weinu, ze kwamen er dan ook, al was het met veel bezwaren en na buitengewone vermoeienissen.

En voor hun gezondheid behoefden ze er niet te gaan wonen. 't Duurt geruimen tijd, voordat een streek, die eeuwen lang Indisch woud is geweest, goed geschikt wordt voor het verblijf van menschen. Doch ook deze beproeving kwamen zij te boven. En een beproeving was het: het kostte levens van dierbare kinderen, en worsteling met ziekte is een zwaar kruis, niet het minst als men daarbij een moeilijken arbeid heeft te verrichten. Doch om Gods roeping te volbrengen in den Zendingarbeid werd dit alles gewillig gedragen.

Jellesma vond, zooals wij zagen, een begin en heeft met al zijn vermogen van geest en lichaam zijn roeping hier vervuld.

Toen hij er kwam was er een gemeente van ongeveer 250 zielen, in 1856 was het getal inwoners tot 1000 aangegroeid, waarvan meer dan 600 Christenen waren; toen hij stierf, telden zijn gemeenten ongeveer 1400 zielen.

¹⁾ In „Insullinde“ van E. Nijland staat een afbeelding ervan.

Verscheidene kleine gemeenten vormden zich in den omtrek en werden door Jellesma bezocht, wat ontzaglijk veel inspanning kostte. Gelukkig kreeg hij hulp. In 1853 kwam zendeling Van der Valk twee gemeenten van hem overnemen, in 1855 zond het Genootschap nog twee andere zendelingen.

Een hunner schrijft omtrent zijn eerste ontmoeting met Jellesma: „'t Valt terstond in het oog, hoeveel hij onder de brandende oosterzon heeft doorstaan. Zijn schraal voorkomen en verbrand gelaat toonen harden arbeid en afgematheid.”

En zwaar huiselijk leed trof hem keer op keer: vijf malen verloor hij een kind door den dood; slechts twee, Sara en Eeltje, bleven gespaard.

Zijn vrouw, die van de geboorte af de armoede en het gebrek had meegemaakt van een zendeling op een ver afgelegene post, stond hem trouw ter zijde en had geen gemakkelijke taak. Voor het groote gezin van helpers, kweekelingen, bezoekers enz. was dagelijks 60 pond rijst noodig; dat spreekt al voldoende van den arheid, door man en vrouw hier verricht.

Den 16en April 1858 achtte de Heer van leven en van dood, dat de levenstaak van Jelle Eeltjes Jellesma was volbracht. Hevige koorts sloopden in weinige dagen zijn lichaam.

„Hier beneden is het niet!” riep hij luide, toen een zijner ambtgenooten aan zijn sterfbed begon op te zeggen Gez. 160:6: „Hoog omhoog, het hart naar boven” — en met die woorden sliep hij in.

Hij is te Modjo-Warno ter aarde besteld, waar ook drie zijner kinderen waren begraven.

Lang en moeilijk was de voorbereiding, kort, maar rijk de eigenlijke arbeid — wij mogen vertrouwen, dat tot hem, als loon op de taak, het woord heeft geklonken: „Ga in, gij getrouwe dienstknecht, in de vreugde uws Heeren!”

J. HOBMA.